

LỜI TÒA SOẠN

Dương sự thủy mạt 洋事始末 (tạm dịch: Đầu đuôi việc Tây dương [xâm lược nước ta]) là một tư liệu Hán Nôm rất đáng chú ý trong kho tàng sử liệu Việt Nam.

Trước hết, về thể loại, có thể xem *Dương sự thủy mạt* là một chuyên đề sử liệu trích lục phần lớn các sự kiện liên quan đến quá trình thực dân Pháp xâm lược Việt Nam được ghi chép trong *Đại Nam thực lục* - bộ chính sử của triều Nguyễn - trong khoảng thời gian hơn 40 năm, từ khi quân Pháp bắt đầu gây sức ép tại Đà Nẵng vào tháng 2 năm Thiệu Trị 7 (1847) đến khi chúng bắt được vua Hàm Nghi và đày đi Algérie vào cuối năm 1888. Kiểu trích yếu dạng chuyên đề như thế này là một trường hợp hiếm có trong phong cách viết sử của giới sử học Việt Nam thời quân chủ.

Về nội dung, *Dương sự thủy mạt* giúp người đọc nắm bắt nhanh các sự kiện về quá trình xâm lược của thực dân Pháp, thái độ và sự phản kháng của triều đình nhà Nguyễn, các cuộc khởi nghĩa của nhân dân và sĩ phu yêu nước, các chính sách về kinh tế-văn hóa-xã hội mà chính quyền thực dân áp đặt trên toàn lãnh thổ Việt Nam trong buổi ban đầu... theo trình tự thời gian, thay vì phải bỏ công tra tìm trong khối dữ liệu đồ sộ được biên chép theo kiểu biên niên trong sách *Đại Nam thực lục*. Một khía cạnh khác, tuy *Dương sự thủy mạt* là sưu tập sử liệu được trích yếu từ *Đại Nam thực lục* nhưng nội dung của hai sách không hoàn toàn giống nhau, chỗ khác nhau, có thể là do trích lục sai, có thể là do người trích lục gia bút do có căn cứ khác. Điều đó, xét về mặt sử liệu, tạo nên giá trị đáng tham khảo của *Dương sự thủy mạt*. Vì vậy, trong cuốn *Tìm hiểu kho sách Hán Nôm*, học giả Trần Văn Giáp đã nhận xét: “Vậy ta có thể coi sách này là một bộ dã sử về thời quân Pháp mới xâm lược nước ta”.

Về truyền bản, ngoài khảo sát sơ bộ về văn bản học của học giả Trần Văn Giáp trong sách *Tìm hiểu kho sách Hán Nôm*, đến nay, *Dương sự thủy mạt* vẫn chưa được xuất bản chính thức nên rất ít người biết đến. Trong khi đó, một số học giả Trung Quốc đã có những nghiên cứu bước đầu về *Dương sự thủy mạt*. Theo tác giả Vu Hường Đông (Đại học Trịnh Châu, Trung Quốc), hiện nay chỉ mới phát hiện được 3 truyền bản của *Dương sự thủy mạt*. Một bản mang ký hiệu Hv.246 được lưu giữ tại Khoa Sử, Trường Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn Hà Nội. Bản này đã được học giả Trần Lê Hữu dịch sang tiếng Việt từ năm 1964, chia thành 2 tập nhưng chưa in, đáng tiếc là hiện chỉ còn mỗi tập 2! Bản thứ hai lưu giữ tại Viện Nghiên cứu Hán Nôm, ký hiệu VHv.2373 và bản thứ ba lưu tại Viện Sử học, ký hiệu Hv.418/1-2. Cũng theo Vu Hường Đông, rất có thể *Dương sự thủy mạt* được biên soạn thành sách vào khoảng nửa đầu thế kỷ 20. Về tác giả của *Dương sự thủy mạt*, hiện nay vẫn chưa xác định được, Vu Hường Đông chỉ đề đặt nhận

định, trong số 3 truyền bản kể trên, bản Hv.246 là bản sớm nhất, và có thể do Thượng thư Bộ Học, Tổng tài Quốc Sử Quán Cao Xuân Dục cho sao chép để lưu giữ tại thư viện Long Cương của gia đình ông.

Dù tác giả của *Dương sự thủy mạt* là ai thì việc biên soạn tập sách này hẳn không nằm ngoài mục đích truyền lại cho hậu thế một đoạn sử khổ nhục của dân tộc, để con cháu đừng đi vào vết xe đổ của tiền nhân. Lẽ nào chúng ta đành để những trang sử tâm huyết của người xưa trôi mãi trong sự lãng quên.

Được sự cộng tác của nhóm dịch giả Đông Hào, Trương Sỹ Hùng, Hàn Khánh, tạp chí *Nghiên cứu và Phát triển* xin trân trọng giới thiệu cùng bạn đọc bản dịch tác phẩm *Dương sự thủy mạt* (kèm cả phần nguyên tác Hán văn). Do số trang có hạn của mỗi số báo, chúng tôi phải chia làm 2 tập, đăng trên hai số báo liên tiếp:

- Tập Một (Tạp chí *Nghiên cứu và Phát triển* số 7 (133).2016): Từ năm Thiệu Trị 7, Đinh Mùi, 1847 đến năm Tự Đức 35, Nhâm Ngọ, 1882.

- Tập Hai (Tạp chí *Nghiên cứu và Phát triển* số 8 (134).2016): Từ năm Tự Đức 36, Quý Mùi, 1883 đến năm Đồng Khánh 3, Mậu Tý, 1888.

Xin chân thành cảm ơn nhà nghiên cứu Trần Đại Vinh đã giúp đỡ hiệu đính bản dịch.

Do khả năng có hạn, việc dịch thuật và khảo chú khó tránh khỏi thiếu sót, kính mong bạn đọc lượng thứ và góp ý để công trình được hoàn thiện hơn.

Tạp chí Nghiên cứu và Phát triển